

Емпірична верифікація сучасного та потенційного впливу системи фінансового забезпечення НАТО на воєнно-економічну безпеку України

Джигора Ольга Миколаївна¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.05.2024	Економіка	342.951:355.4(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17088269>

Анотація. У дослідженні отримано експертні оцінки щодо ефективності наявних фінансових механізмів НАТО, а також їхнього впливу на зміцнення воєнно-економічної безпеки України в умовах сучасних геополітичних викликів. Виокремлено низку ключових тенденцій, що характеризують сучасні уявлення фахівців щодо ефективності, прозорості та стійкості фінансового механізму НАТО в умовах геополітичних трансформацій та розширення Альянсу. Опитаними експертами визначено комплекс основних чинників, які суттєво впливають на ухвалення рішень у сфері фінансової політики НАТО в контексті розширення, а саме: геополітичну доцільність як пріоритетний фактор, військово-стратегічні міркування, рівень економічного розвитку країн-кандидатів і здатність останніх виконувати зобов'язання щодо обов'язкових фінансових внесків до спільного бюджету. Окреслено сучасну архітектуру джерел фінансування діяльності Альянсу. Позитивно оцінено механізми розподілу фінансового навантаження між державами-членами НАТО. Сформульовано низку науково обґрунтованих висновків щодо впливу розширення НАТО та функціонування фінансових механізмів Альянсу на посилення колективної безпеки та воєнно-економічної стабільності держав-членів, зокрема України як країни-кандидата. Сформульовано науково обґрунтовані висновки щодо впливу фінансових механізмів НАТО на воєнно-економічну безпеку України.

Ключові слова: НАТО, фінансовий механізм, експертні оцінки, опитування, воєнно-економічна безпека, колективна безпека.

Empirical verification of the current and potential impact of the NATO financial support system on the military-economic security of Ukraine

Annotation. The study provides expert assessments of the effectiveness of NATO's existing financial mechanisms and their impact on strengthening Ukraine's military and economic security in the context of contemporary geopolitical challenges. A number of key trends were identified that characterise current expert views on the effectiveness, transparency and sustainability of NATO's financial mechanism in the context of geopolitical transformations and the expansion of the Alliance. The experts surveyed identified a set of key factors that significantly influence decision-making in the area of NATO's financial policy in the

---

¹ к.е.н., доцент, докторант кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка» <https://orcid.org/0000-0001-8490-3917>

context of expansion, namely: geopolitical expediency as a priority factor, military-strategic considerations, the level of economic development of candidate countries and their ability to fulfil their obligations regarding mandatory financial contributions to the common budget. The current architecture of sources of funding for the Alliance's activities is outlined. A leading role is assigned to innovative and flexible financial instruments, in particular programmes such as Science for Peace and Security (SPS), the Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA), and the Partnership for Peace (PfP). The mechanisms for distributing the financial burden among NATO member states were assessed positively. Structural constraints were identified in the practical implementation of the principle of 'fair burden-sharing', which requires further improvement both in terms of the contribution formula and in the context of developing compensation mechanisms for smaller or economically vulnerable member states. Experts supported the idea of revising the existing Alliance financing model with a view to transforming it towards investment mobilisation. The opinion was expressed that it would be advisable to increase the mandatory contributions of member states to 3-5% of GDP instead of the established '2/20' standard. A number of scientifically based conclusions were formulated regarding the impact of NATO enlargement and the functioning of the Alliance's financial mechanisms on strengthening the collective security and military-economic stability of member states, in particular Ukraine as a candidate country. Scientifically grounded conclusions have been formulated regarding the impact of NATO's financial mechanisms on Ukraine's military-economic security.

Keywords: NATO, financial mechanism, expert assessments, surveys, military-economic security, collective security.

Вступ

Постановка проблеми. У сучасних умовах ескалації воєнних загроз, гібридних викликів та структурних трансформацій глобальної безпекової архітектури питання ефективності фінансових механізмів міжнародних оборонних союзів набуває особливої актуальності. Для України, яка перебуває у стані повномасштабної війни та водночас здійснює комплексну інтеграцію до євроатлантичного безпекового простору, системне розуміння та наукова оцінка впливу фінансового забезпечення НАТО є ключовим чинником стратегічного планування та реалізації політики воєнно-економічної безпеки.

Система фінансового забезпечення НАТО є не лише сукупністю інструментів акумуляції, розподілу та контролю оборонних ресурсів, але й складним інституційно-політичним механізмом, здатним адаптуватися до кризових сценаріїв, забезпечувати стратегічну солідарність та зменшувати асиметрії у рівні обороноздатності країн-членів і партнерів Альянсу. Для України, яка поступово наближає власні оборонно-економічні стандарти до норм НАТО, надзвичайно важливо мати науково обґрунтовану картину того, як реальні та потенційні фінансові потоки Альянсу впливають на стійкість її воєнно-економічної системи.

Водночас емпірична верифікація цього впливу вимагає поєднання кількісних і якісних методів дослідження, що дозволяють відтворити не лише статистичний вимір наданої допомоги, але й оцінити структурні зміни в оборонному бюджетуванні, інституційній спроможності та довгостроковій резильєнтності України. Таким чином, дане дослідження спрямоване на комплексний аналіз сучасного та потенційного впливу фінансового забезпечення НАТО на воєнно-економічну безпеку України з урахуванням геополітичних, економічних і безпекових детермінант.

Аналіз останніх досліджень. Питання фінансового забезпечення НАТО вивчали К. Гартлі [1], Т. Шандлер [2], Л. Каплан [3], А. Моравчик [4], Дж. Даффілд [5], К. Макінніс, Д. Фата [6] тощо. Серед українських науковців, які досліджують проблеми впливу фінансових механізмів НАТО на воєнно-економічну безпеку України, варто виокремити

О. Булатову [7], Д. Грицишена [8], С. Свірко, О. Птащенко [9], М. Ткача, Ю Грицюка, В. Ткаченка, О. Кивлюка [10] тощо. Вони зосереджуються переважно на питаннях воєнної реформи, оборонного фінансування та євроатлантичної інтеграції. Попри наявність значної кількості наукових напрацювань з обраної тематики, окремі важливі аспекти сучасного та потенційного впливу системи фінансового забезпечення НАТО на воєнно-економічну безпеку України, залишаються недостатньо розкритими в українській та зарубіжній науці.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є емпірична верифікація сучасного та потенційного впливу системи фінансового забезпечення НАТО на воєнно-економічну безпеку України.

Результати дослідження

З метою емпіричної верифікації теоретичних положень щодо ролі фінансових механізмів НАТО у формуванні та розвитку системи національної і колективної воєнно-економічної безпеки України було проведено спеціалізоване експертне онлайн-опитування. Дослідження реалізовувалося протягом періоду січень–квітень 2025 р. на території України із застосуванням електронної платформи Google Forms, що забезпечувало анонімність респондентів та оперативність збору даних. В опитуванні взяли участь 70 фахівців із різних сфер, які мають безпосереднє відношення до питань безпеки, фінансів, міжнародних відносин та державного управління.

Основною метою дослідження було отримання експертних оцінок щодо ефективності наявних фінансових механізмів НАТО, а також їхнього впливу на зміцнення воєнно-економічної безпеки України в умовах сучасних геополітичних викликів. Крім того, опитування передбачало виявлення пріоритетних напрямів удосконалення цих механізмів з урахуванням особливостей українського національного контексту та перспектив інтеграції у євроатлантичний безпековий простір. Методологія дослідження базувалась на використанні структурованої анкети, що містила закриті та відкриті запитання, дозволяючи не лише кількісно оцінити позиції експертів, але й отримати якісні коментарі. Зокрема, серед запропонованих категорій респондентів були: представники державних органів (зокрема МЗС, СБУ), експерти з безпеки і оборони, економісти та фінансисти, фахівці з міжнародних відносин, дипломати, політики, а також науковці. Таке сегментування дозволило охопити широкий спектр думок і підвищити якість аналітичних висновків.

Важливою характеристикою опитування стало урахування досвіду роботи респондентів у відповідній сфері, який було поділено на чотири інтервали: менше 3 років, 3–5 років, 6–10 років та понад 10 років. Це сприяло оцінці не лише експертності, але й потенційної практичної обізнаності учасників щодо досліджуваних питань. Також збиралася інформація про країну проживання чи професійної діяльності респондентів, що відобразило локальний фокус дослідження з урахуванням національних особливостей. В цілому, проведене опитування дозволило виявити як сильні, так і проблемні аспекти фінансових механізмів НАТО у контексті їх впливу на безпеку України, сформулювати рекомендації для подальшої оптимізації фінансової політики Альянсу, орієнтованої на підтримку України в умовах сучасних викликів.

Результати експертного анкетування дозволяють виокремити низку ключових тенденцій, що характеризують сучасні уявлення фахівців щодо ефективності, прозорості та стійкості фінансового механізму НАТО в умовах геополітичних трансформацій та розширення Альянсу.

По-перше, питання прозорості фінансової архітектури НАТО отримало загалом позитивні, хоча й не однозначні, оцінки. Зокрема, 60% опитаних респондентів охарактеризували фінансовий механізм НАТО як «досить прозорий, з незначними винятками», ще 20% зазначили його як «частково прозорий», а решта висловили думку

про «закритість» окремих процедур, насамперед щодо алгоритмів розподілу витрат за окремими програмами. Таке сприйняття свідчить про збереження достатнього рівня довіри до бюджетної політики Альянсу, водночас окреслюючи нагальну потребу у підвищенні рівня підзвітності, деталізації та відкритості інформації щодо реалізації окремих бюджетних програм, особливо в межах цільового та інноваційного фінансування.

По-друге, експерти визначили комплекс основних чинників, які суттєво впливають на ухвалення рішень у сфері фінансової політики НАТО в контексті розширення. Так, 40% респондентів визначили геополітичну доцільність як пріоритетний фактор, ще по 20% – військово-стратегічні міркування, рівень економічного розвитку країн-кандидатів і здатність останніх виконувати зобов'язання щодо обов'язкових фінансових внесків до спільного бюджету. Отримані дані (рис. 1) засвідчують багатофакторність і поліцентричний характер формування бюджетної політики НАТО, де політична логіка інтеграції взаємодіє із фінансовими та безпековими критеріями.

Рис. 1. Оцінка експертами чинників впливу на фінансову політику НАТО в процесі розширення, у % до загальної кількості

Джерело: власні дослідження.

По-третє, у відповідях експертів окреслено сучасну архітектуру джерел фінансування діяльності Альянсу. Так, 60% респондентів наголосили на провідній ролі інноваційних і гнучких фінансових інструментів, зокрема таких програм, як Наука заради миру та безпеки (SPS), Акселератор інновацій у сфері оборони для Північної Атлантики (DIANA), Партнерство заради миру (PfP) тощо. Водночас 40% респондентів продовжують розглядати прямі обов'язкові внески країн-членів як базову фінансову основу Альянсу. Подібне співвідношення відображає поступову еволюцію системи фінансування НАТО у напрямі диверсифікації джерел, інтеграції інноваційних підходів та орієнтації на досягнення стратегічної адаптивності в умовах багатовекторних загроз.

По-четверте, механізми розподілу фінансового навантаження між державами-членами НАТО було загалом оцінено позитивно. Зокрема, 40% респондентів охарактеризували їх як «загалом ефективні», ще 40% – як «частково ефективні», тоді як 20% утрималися від визначення або не змогли надати однозначну оцінку. Це свідчить про наявність структурних обмежень у практичній реалізації принципу «справедливого розподілу витрат», що потребує подальшого вдосконалення як з боку формули внесків, так і в контексті розробки компенсаторних механізмів для менших або економічно вразливих країн-членів.

Аналіз ризиків, пов'язаних зі швидким розширенням НАТО, продемонстрував наявність обґрунтованих, але не критичних занепокоєнь. Абсолютна більшість респондентів визнала існування певного рівня загроз, проте охарактеризувала їх як помірні або незначні. Це підтверджує високий рівень резильєнтності (стійкості) існуючої фінансової архітектури Альянсу, яка здатна зберігати функціональну цілісність навіть в умовах зростання кількості учасників і збільшення обсягу обов'язкових зобов'язань.

У цьому контексті заслуговує на увагу оцінка потенційного впливу нових членів на бюджетну стабільність Альянсу. Так, 60% експертів зазначили, що приєднання нових країн матиме нейтральний вплив на загальну фінансову систему НАТО, тоді як 40% висловили занепокоєння щодо ймовірного посилення навантаження на основних донорів – США, Німеччину, Францію та інші фінансово потужні держави-члени. Цей поділ думок зумовлений як об'єктивними чинниками економічного дисбалансу, так і відмінностями в стратегічних пріоритетах держав.

Значна частина опитаних експертів підтримала ідею перегляду існуючої моделі фінансування Альянсу з метою її трансформації у бік інвестиційної мобілізації. Зокрема, було висловлено думку про доцільність підвищення обов'язкових внесків держав-членів до рівня 3–5% ВВП замість усталеного стандарту «2/20». Ця ініціатива корелює з актуальними дискусіями щодо переходу до нової концепції «5/30», що передбачає не лише збільшення обсягів фінансування оборонної сфери, а й посилення спроможностей країн-членів до технологічного оновлення, кіберзахисту та зміцнення інфраструктурної стійкості.

Серед пропозицій щодо вдосконалення фінансових механізмів НАТО респонденти відзначили: необхідність перегляду формули розподілу внесків із урахуванням індексу економічної стабільності; створення стабілізаційного фонду для підтримки нових членів; запровадження поетапної фінансової інтеграції країн, що приєднуються; а також підвищення прозорості витрат через посилення незалежного аудиту й цифрового моніторингу бюджетних програм.

Рис. 2. Оцінка експертами кроків, які можуть покращити фінансове забезпечення НАТО в процесі розширення, у % до загальної кількості

Джерело: власні дослідження.

На основі узагальнення експертних оцінок, отриманих у межах проведеного анкетного опитування, сформульовано низку науково обґрунтованих висновків щодо впливу розширення НАТО та функціонування фінансових механізмів Альянсу на

посилення колективної безпеки та воєнно-економічної стабільності держав-членів, зокрема України як країни-кандидата.

По-перше, розширення НАТО розглядається експертами як стратегічно доцільний процес, спрямований на забезпечення більшої політичної стабільності та стримування загроз у євроатлантичному просторі. Хоча визнається ймовірність негативної реакції з боку Російської Федерації як зовнішнього дестабілізуючого актора, більшість опитаних фахівців схильні трактувати це не як обмеження, а як частину стратегічного балансу, який можна ефективно врівноважити за допомогою інструментів колективної безпеки. Залучення нових членів до Альянсу створює механізми запобігання міждержавним конфліктам між ними ще на етапі інтеграції, що підтверджує тезу про превентивний характер розширення з безпекової точки зору.

По-друге, фінансові механізми НАТО оцінюються як ключовий інструмент підтримки оборонного потенціалу країн-членів та партнерів, зокрема тих, що перебувають у процесі трансформації сектору безпеки. До таких механізмів експерти віднесли цільові фонди, програми спільного фінансування, механізми консультативної допомоги, прямі бюджетні інвестиції, а також фінансування інноваційної діяльності. Зокрема, акцент зроблено на важливості створення окремих інвестиційних платформ для підтримки стартапів, трансферу технологій та співфінансування оборонних проєктів поза межами традиційних державних замовлень. Такий підхід відповідає концепції гнучкого реагування на нові виклики безпеки, що зумовлені швидкими змінами у воєнно-технологічному середовищі.

По-третє, висловлено одностайну підтримку ідеї посилення фінансового контролю як елементу підвищення прозорості, результативності та легітимності витрат у межах колективних програм НАТО. Йдеться не лише про внутрішній аудит, а й про створення механізмів незалежного моніторингу, адаптованих до національного контексту країн-партнерів, що сприятиме гармонізації процедур з міжнародними стандартами доброчесності у сфері публічних фінансів. Це положення є особливо актуальним для України в умовах масштабної міжнародної підтримки, зокрема за лінією НАТО, ЄС та G7.

По-четверте, наголошено на значущості не лише фінансових трансферів, а й нематеріальних активів — таких як обмін знаннями, організаційними практиками та стандартами стратегічного планування. У цьому аспекті розширення Альянсу розглядається як канал дифузії інституційних інновацій, що здатні трансформувати національні оборонні системи у відповідності до принципів сумісності, прогнозованості та підзвітності.

Таким чином, експертні оцінки підтверджують, що фінансові інструменти НАТО відіграють не лише ресурсну, а й системоутворюючу роль у формуванні середовища безпеки для нових та потенційних членів. Їхнє застосування у випадку України має не лише короткострокову мету — забезпечення обороноздатності в умовах збройної агресії, — а й довгостроковий вектор інтеграції у стратегічний простір Альянсу. У цьому контексті послідовне посилення фінансової спроможності та прозорості сектору безпеки України набуває значення необхідної передумови для її повноцінної участі в механізмах колективної оборони.

Результати експертного опитування, дозволяють сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо впливу фінансових механізмів НАТО на воєнно-економічну безпеку України. Позитивне сприйняття прозорості бюджетної політики Альянсу, зафіксоване в оцінках більшості респондентів, засвідчує не лише високий рівень довіри до організаційних процедур НАТО, але й актуальність запозичення відповідних стандартів фінансового адміністрування для реформування української системи оборонного фінансування. Принципи підзвітності, відкритості та ефективного розподілу витрат, що застосовуються в межах Північноатлантичного альянсу, можуть

стати основою для підвищення стійкості та цільового спрямування бюджетних потоків у секторі безпеки й оборони України.

Сприйняття експертами фінансової політики НАТО як багатофакторної, з урахуванням таких чинників, як геополітична доцільність, стратегічні інтереси, рівень економічного розвитку країн-партнерів та їхня спроможність до виконання зобов'язань, відкриває нові перспективи для стратегічного діалогу України з Альянсом. Формування довгострокових рамкових домовленостей щодо участі України у спільних інструментах фінансування – таких як DIANA, Програма НАТО «Наука заради миру і безпеки» (SPS), Ініціатива оперативної сумісності або Інноваційний венчурний фонд – має потенціал не лише для мобілізації ресурсів, а й для розвитку національного науково-технічного та оборонно-промислового потенціалу в інтеграції з євроатлантичним простором.

Крім того, позитивні оцінки ефективності механізмів розподілу фінансового навантаження всередині НАТО є важливим аргументом на користь імплементації аналогічних підходів у національну систему фінансової координації міжнародної допомоги, грантових програм та двосторонніх проектів безпекової співпраці. Створення гнучкої моделі «справедливого внеску» для українських умов дозволить забезпечити прозорість у відносинах з донорами, підвищити ефективність використання зовнішніх коштів і сформувавши умови для довгострокового партнерства на основі взаємної відповідальності.

Специфічною перевагою для України є той факт, що більшість експертів не пов'язують розширення НАТО з істотними фінансовими ризиками, що свідчить про гнучкість і резильєнтність фінансової архітектури Альянсу. Це створює сприятливе підґрунтя для майбутнього вступу України до НАТО, оскільки демонструє спроможність Альянсу адаптуватися до зростання кількості членів без суттєвого розбалансування наявних фінансових механізмів. У цьому контексті Україна може відігравати роль не лише споживача, а й контрибутора стабільності через внесення інтелектуального, інфраструктурного та людського капіталу в колективну безпеку.

Загалом, фінансові механізми НАТО чинять багатомірний вплив на воєнно-економічну безпеку України. Вони виступають одночасно джерелом ресурсної підтримки, інструментом інтеграції в систему колективної безпеки та орієнтиром для трансформації національного підходу до бюджетного планування у сфері оборони. Системне наближення української фінансової політики в галузі безпеки до стандартів Альянсу є стратегічною умовою зміцнення обороноздатності держави, посилення її економічної стійкості в умовах затяжного збройного конфлікту та формування передумов для повноцінного членства в НАТО.

Висновки. На підставі проведеного анкетного опитування встановлено, що фінансові механізми НАТО справляють системний вплив на формування та зміцнення воєнно-економічної безпеки України. Більшість опитаних експертів одноставно відзначають, що розширення Альянсу та удосконалення його фінансово-організаційної архітектури функціонують як стабілізуючий чинник у європейській безпековій системі. Доведено, що ефективність фінансової політики НАТО полягає не лише у мобілізації спільних ресурсів, але й у високому рівні адаптивності до потреб країн-партнерів, з урахуванням їхнього фінансового потенціалу та стратегічного положення.

Отримані результати також свідчать, що інструменти спільного фінансування НАТО сприяють підвищенню інституційної спроможності України у сфері стратегічного планування, бюджетного прогнозування та прозорого управління оборонними ресурсами. Залучення до проектів Альянсу забезпечує трансфер фінансових і організаційних практик, що у перспективі здатні інтегрувати українську воєнно-економічну систему в єдиний безпековий простір Євроатлантики. Особливу роль у цьому процесі відіграють механізми цільового фінансування, які дозволяють

оперативно реагувати на кризові виклики та формувати резерви для довгострокових оборонних потреб.

Водночас емпіричні дані підтверджують, що потенційний вплив фінансових механізмів НАТО на воєнно-економічну безпеку України може бути суттєво посилений за умови синхронізації національної оборонно-бюджетної політики зі стандартами Альянсу. Такий підхід передбачає не лише технічну гармонізацію процедур, але й стратегічне узгодження пріоритетів витрат, посилення механізмів цивільного контролю та формування спільних сценаріїв реагування на загрози. Це створює передумови для підвищення стійкості України у воєнно-економічному вимірі та для закріплення її ролі як активного безпекового партнера у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Hartley, K., & Sandler, T. (1999). NATO Burden-Sharing: Past and Future. *Journal of Peace Research*, 36(6), 665–680. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022343399036006004>
2. Sandler, T., & Hartley, K. (2007). *Defense Economics*. Routledge. <https://www.cambridge.org/core/books/defence-economics/80BB9CF06BC75C1D27286FFFFED306CD>
3. Kaplan, L. S. (2004). *NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance*. Praeger Publishers. DOI:10.1353/jmh.2005.0048
4. Moravcsik A. *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and German Security Policy after Unification* John S. Duffield Stanford: Stanford University Press, 1998, pp. xvi, 385. *Canadian Journal of Political Science*. 1999;32(2):402-404. doi:10.1017/S000842390001074X
5. Duffield, J. S. (1994). *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions, and German Security Policy After Unification*. Stanford University Press. DOI: 10.1017/S000842390001074X
6. McInnis K., Fata D. *From Burden Sharing to Responsibility Sharing*. Washington, D.C.: CSIS, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.csis.org/analysis/burden-sharing-responsibility-sharing>
7. Bulatova, Olena, et al. Development of the european security complex in the context of current positions of the eu countries in international rankings. *Journal of European Economy*, vol. 23, no. 2, June 2024, pp. 270-88, doi:10.35774/jee2024.02.270.
8. Грицишен, Д., & Абрамова, І. (2024). Формування та реалізації фінансових механізмів ЄС щодо сталого розвитку сільських громад. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (20), 67-78. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.8>
9. Ptashchenko, O., Panasenko, H., Liapa, M., Sokhatskyi, O., Mudra, Y. and Pylypenko, N. (2022). Institutional Instruments of Ukraine's Euro-Atlantic Integration. *Econ. Aff.*, 67(03): 337-344. <http://ndpublisher.in/admin/issues/EAv67n3z.pdf>
10. Tkach, Mykola, Hrytsyuk, Yurii, Tkachenko, Vitaliy, Kivliuk, Oleh. Trends in the development of defense capabilities of Ukraine and NATO member states: war experience. *Social Development and Security*. 2023. Vol. 13, No 6. DOI: 10.33445/sds.2023.13.6.10